

Főszerkesztő

DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:

HAJDÚ MIHÁLY,

DR. HARGITTAY EMIL,

DR. JANKOVICS JÓZSEF,

DR. VOIGT VILMOS

C 45150

A MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM ENCIKLOPÉDIÁJA

045150

MAGYAR KÖNYVKLUB

Könyvtárak és könyvolvasás

A Mohács utáni két évszázad könyvtár- és olvasmánytörténetének forrásai alapvetően levél- és kéziratári dokumentumok.

A mai Magyarország területén található, 1750 előtt nyomtatott könyvanyag nagyobb hányadában 1750 után került az országba, így a poszszeszorbejegyzések (tulajdonosi bejegyzések) és a margináliák kutatása csak a levéltári dokumentumok tanulságait kiegészítő forrásanyag lehet. A levéltári dokumentumok között kiemelkedő fontosságúak a hagyatéki leltárak, tehát a tulajdonos elhunyt utáni ingóság-összeírások, amelyek egyrészt tájékoztatnak az elhunyt személy olvasmányairól, másrészt az egyes könyvtárrészek további sorsáról is (öröklés) adnak információkat.

Amellett, hogy a 16-17. századi Kárpát-medencében az alfabetizáció a társadalom csupán kis hányadát érintette, az olvasni tudó lakosság szinte a teljes könyvkereskedelmi intézményhálózatot nélkülözni kényszerült. A néhány vándor könyvkereskedő, könyvkötő, illetve könyvterjesztéssel is foglalkozó nyomdász mellett a nem a könyvre szakosodott kereskedők, utazó

CANONICA VISITATIO

Egyházlátogatás. Egy-egy egyházszerkezeti leg elkülönített egység (megye, kerület) vezetőjének ellenőrző látogatása. A látogatás gyakorisága, az ellenőrizendő dolgok köre az egyházi rendtartásban rögzített volt. A látogatásról jegyzőkönyv készült, s ez a dokumentum kiváló egyház- és művelődéstörténeti forrás, így iskolatörténet-írásunk kutatói vagy az olvasmánytörténet iránt érdeklődők sem nélkülözhetik.

követek, politikusok, de legfőképpen a *peregrinatio academica* intézménye keretében külföldön felsőfokú műveltséget szerző diákok voltak azok, akik az országba érkező könyveket kiválasztották. Így általánosságban megállapítható, hogy a Kárpát-medence kora újkori könyvtárainak túlnyomó többsége nem a tulajdonos saját olvasmányizlése alapján alakult ki, a könyvkiadó és az olvasó közé egy harmadik réteg került. Ez akkor is így van, ha a meglévő dokumentumokat ennek ellenére a könyvtártulajdonosok olvasmányműveltségét jól tükröző forrásoknak tartjuk. Az esetek túlnyomó többségében azt is elmondhatjuk, hogy a magánkönyvtárak jegyzékei valóban az olvasott könyvek jegyzékei is: számszerűleg általában könnyen elolvasható könyvmennyiség-ről van szó, s a könyvek drága volta valószínűtlené teszi a presztizskönyvgyűjtés jelenségének meglétét. A 18. század közepe táján megjelent

Olvasó család a nyelvújítás korából (ismeretlen mester litográfiája, 19. század)

Magyarországon is a kincsképzés eszközeként való könyvgyűjtés, de a 16-17. században erről még nem beszélhetünk. Azokban az esetekben is, amikor egy-egy könyvösszeírás egy-egy család több generációjának gyűjteményét regisztrálja, el tudjuk különíteni a család egyes tagjainak életében beszerzett könyvek csoportjait.

AZ INTÉZMÉNYI KÖNYVTÁRAK

A művelődési intézményrendszer a Mohácsot követő másfél évszázadban alapjaiban változott meg. A királyi udvar mint központi művelődésszervező erő megszűnt létezni, illetve a Gyulaférvárra költözött része köré az ott kialakuló fejedelmi udvar az erdélyi kultúra formálásában vállalt meghatározó szerepet az 1658. évi tatár invázióig. A központi uralkodói udvarok megszűnése után az egyes országrészek főnemessége vállalta magára azok művelődésszervező feladatainak egy részét, ezért az erdélyi fejedelmi udvar könyvtára mellett az arisztokratagyűjteményeket is mintegy intézményi könyvtáraként tárgyalhatnánk.

A katolikus egyház hierarchiája a mohácsi csatavesztést követően összeomlott. A török elfoglalta az ország egyharmadát, Erdélyben szekularizálták a püspökség javait, az országnak ez a része a török hódoltságához hasonlóan misziós területnek számított, s csak a ferencesek, illetve majd a 17. században a jezsuiták tevékenykedtek itt. Az itt maradt világi alsópapság vagy protestánssá, vagy – a hierarchia ellenőrző és védő ereje híján – teljesen erőtlenné vált. A királyi Magyarország területére zsúfolódott a nagyobb részt csak címviselésében főpapi társadalom, s hozta létre Pozsony és Nagyszombat városában azt az intézményrendszert, amelyre támaszkodva majd a 17. században sikeresen tudott szembeszállni az addigra már többségi protestáns egyházakkal. A szerzetes papságnak is igen nagyok voltak a veszteségei a török előrenyomulása miatt, de még jelentősebb az a tény, hogy a magyarországi városok többsége gyakorlatilag két évtized alatt protestánssá lett, s elkergették a szerzetesi közösségeket.

A katolikus alsópapság olvasmányairól, a rendelkezésükre álló kisebb plébániai gyűjteményekről elsődlegesen a *canonica visitatio* jegyzőkönyveiből tájékozódhatunk. A tridenti zsinat határozatainak szellemében megújult katolikus istentiszteleti rend és napi vallásgyakorlat megkövetelte a plébániáktól azt, hogy a Biblia mellett egy-egy szertartáskönyvből, beszédgyűjteményből, esetleg az egyházatyák néhány művéből, zsinati határozatokból álló kis gyűjtemény segítse a

pap munkáját, s ezen könyvek meglétét az egyházlátogatás során ellenőrizték is.

A pannonthalmi apátság könyvtára

A káptalani, a püspöki és az érseki könyvtárakról a 16-17. századból nagyon kevés adat áll rendelkezésünkre. Egész sor főpap (Oláh Miklós, Telegdy Miklós, Mossóczy Zakariás, Kutassy János, Náprági Demeter, Pázmány Péter, Lippay György, Szelepcsényi György stb.) magánkönyvtárától alkothatunk többé-kevésbé pontos képet, ezek azonban magánkönyvtárak voltak. A tulajdonosok közül csak kevesen hagyták könyveiket a vezetésük alatt álló egyházmegye bibliotékájára. Legtöbbjük könyvöröksége megszlott egy-egy művelt rokon, illetve a poszszessor által kedvelt kolostor, rendház között. Csupán Lippay György és Szelepcsényi György könyvtáráról tudjuk, hogy egyetlen egységként az esztergomi főszékesegyházi könyvtárba olvadtak be.

A FERENCSEK ÉS JEZSUITÁK

A bencés, a ciszterci, a pálos, a premontrei rendházak könyvvállománya nagyjából elpusztult a 16. század folyamán, de a 17. század közepétől azok a rendek, amelyek szerepet vállaltak az új katolikus iskolai rendszer megteremtésében, könyvtáraik fejlesztését központi kérdésnek tartották. A 17. század közepétől Magyarországon is aktív és nagyon sikeres piarista rend mellett a leleszi premontrei bentlakásos iskola ez idő tájt már versenyre kelhetett a sárospataki református kollégiummal is. Külön hely illeti meg azonban könyvtártörténetünkben a ferences és a jezsuita rendet. A ferences rend házai úgy helyezkedtek el a hódoltság körül, hogy a missziós munkát folyamatosan tudják támogatni. A könyvtárak állománya sem a tudós kutatómunkára szerveződött gyűjtemények képét mutatja, sokkal inkább a világi papi teendőket is ellátó szerzetesek napi felkészülését segítették. Ennek megfelelően hangsúlyt szereznek a könyvtárak jegyzékein a beszédgyűjtemények, a bibliakommentárok és a vitázó iratok. Nagy szerepe volt a rendnek a magyar nyelvű olvasmányok terjesztésében is. Jóllehet a jezsuita könyvtárak tematikai összetételét alapjában a központi rendi előírások határozták meg (*Ratio studiorum*, 1541, 1586), az egyes állomások könyvtárai szembetűnően eltérnek egymástól aszerint, hogy residentiáról, kollégiumról vagy éppen missziós állomásról van szó. A jezsuita egyetemi könyvtár Nagyszombatban természetesen ismét más funkciójú gyűjtemény volt, így annak nagysága, tartalmi heterogenitása eltért akár csak a nagyobb központi rendháznak számító pozsonyiétól is. A legtöbb rendház könyvtáráról (Pozsony, Kassa, Turóc, Zsolna, Sopron, Nagybánya, Ungvár) 1750 előtről is tényleges katalógussal rendelkezünk. Ezek láthatóan ugyanabban a szakrendben sorolják fel az egyes művek legfontosabb bibliográfiai jellemzőit.

Egészen másfajta tudatosság jegyében alakultak ki azok az egyetemi könyvtárak, amelyek részben megszűntek, részben máig is hozzáférhetőek. A protestáns egyetemalapítási próbálkozások sikertelensége mellett a jól szervezett jezsuita rend 1750 előtt három olyan intézményt alapított, amely közül kettő egyetem, egy pedig akadémia volt. A kolozsvári Báthori Egyetem könyvtárának egy részét possesszorbejegyzések alapján sikerült rekonstruálni. A nagyszombati katalógusok már a jezsuita módszeres, tervezett állományépítés dokumentumai. A kassai akadémia könyvtára tulajdonképpen a rendház könyvtára volt. Láthatóan törekedett a rend egy

PEREGRINATIO ACADEMICA

Tanulmányi célú utazás (kortárs kifejezéssel: a „bujdosás” egyik jelentése). A korszakban a Kárpát-medencében nem volt folyamatosan működő egyetem. Az 1635-ben alapított nagyszombati jezsuita egyetem a protestáns lakosság felsőoktatás iránti igényét vallási okokból sem tudta kielégíteni. A magyarországi értelmiség képzése tehát közel 70 európai főiskolán és egyetemen folyt. Az 1526 és 1750 közötti időszakból több mint tízezer személyről van információnk, hogy valamelyik külföldi iskolában tanulmányokat folytatott.

olyan könyvtár létrehozására, amely méltó ellenpárja a helyi *Bibliotheca Publica* gazdag, de alapjában véve protestáns arculatú gyűjteményének.

KÖZÖSSÉGI HASZNÁLATÚ KÖNYVTÁRAK

A protestáns intézményi könyvtárak közül a leginkább figyelemre méltó a nyilvános könyvtárak rendszere, illetve talán a könyvtár funkcióját pontosabban kifejező elnevezéssel, a közösségi használatú könyvtárak. Hans Dernschwam vagy Zsámboky János könyvtára a szűkebb baráti kör számára elérhető volt, a németújvári protestáns iskola könyveinek egy része „*Ex libris Stephani Beythe et amicorum ejus*” (Bejthe István és barátai könyveiből) bejegyzést rejt. Sopronban a Tudós Társaságnak külön könyvtára volt a 17. század első felében, Bethlen Miklós könyvei közt is akad „*Ex libris Nicolai Bethlen et amicorum ejus*” (Bethlen Miklós és barátai könyveiből) bejegyzésű. A német városok példája szolgált alapul a magyarországi, többségében német lakosságú evangélikus városoknak, hogy a maguk tanácsi könyvtárait, iskoláit, illetve ezek gyűjteményeit a városukban volt szerzetesrendi könyvtárak megtartásával, anyaguk szelektálásával, majd gyarapításával létrehozzák. A gyűjtemények igen gyakran egy-egy parókián voltak elhelyezve, vagy akkor adták át a parókiának, amikor már kinőtte a városi tanácsi kereteket. A magyar szakirodalomból is ismerünk példákat: Kőszeg (1535), Besztercebánya (1570 körül), Brassó (1575), Kassa (1670). E könyvtárak tehát nem a városi tanácsok főként jogi munkákból álló szakgyűjteményei, amelyek kiegészítik a városi tanácsi funkciókat vállaló polgárok magángyűjteményeit. Adatolhatóan ilyen utóbbi típus a nagyszombati tanácsi könyvtár (1594) vagy az eperjesi (1673). A maga arculatát a felekezeti hovatartozástól függetlenül alakító másik könyvtártípus az, amellyel Beszterce-

bányán már a 16. század elején mint kórházi gyűjteménnyel, majd Kassán 1731-ben találkozzunk, itt nevezetesen a gyógyszer-tár könyvgyűjteményével. Az ilyen szakkönyvtárak jelenléte azonban Magyarországon 1750 előtt nagyon ritka esetnek mondható.

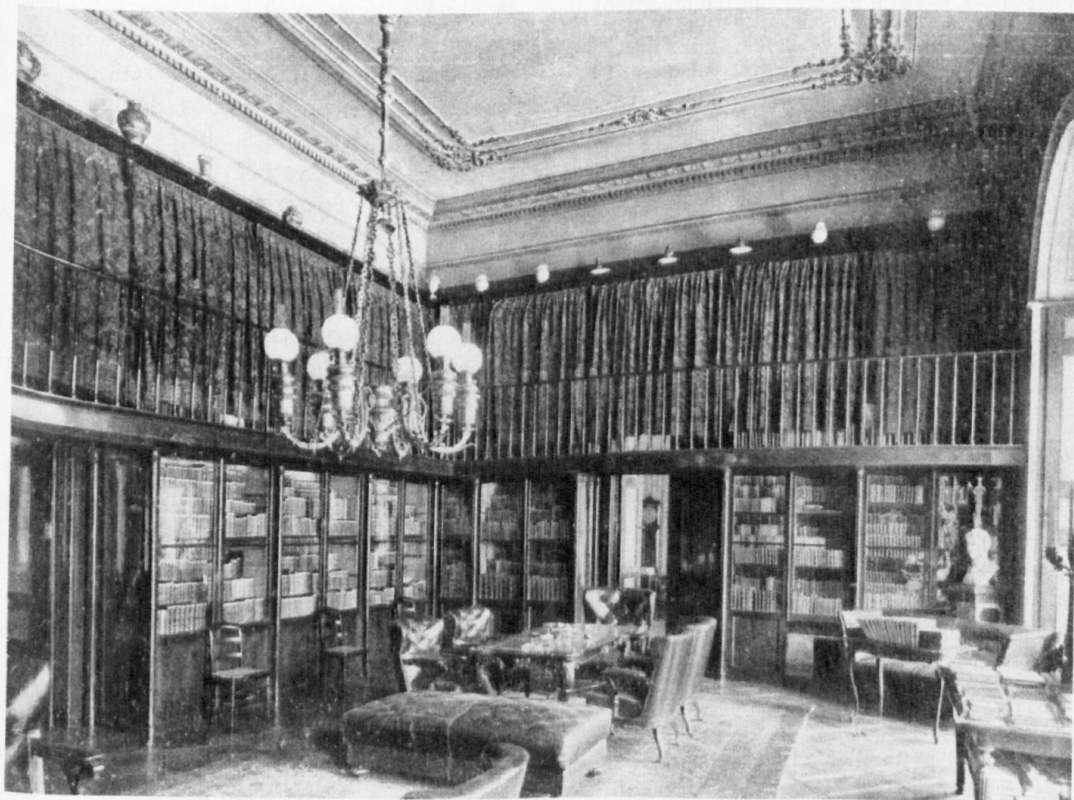
A protestáns intézményi könyvtárak jelentős típusa még az iskolai könyvgyűjteményeké. Az evangélikus kollégiumi könyvtárak közül kiemelhetjük a brassói és a soproni példát. A református kollégiumi könyvtárak története mind a magyarországi, mind az erdélyi egyházkerületekben viszonylag jól dokumentált. Jól ismert a sárospataki, a debreceni, a szatmári és nagybányai, Erdélyben pedig a kolozsvári, a nagyenyedi, a marosvásárhelyi és a székelyudvarhelyi kollégiumok könyvtárának katalógusokkal bizonyítható anyaga. Az unitárius kollégium könyvtára Kolozsvárt a 17. század második felében nem igazolja azokat a szakirodalmi közhelynek számító megállapításokat, hogy a *dési complanatio* (1638) után az unitárius szellemi élet nem tudott talpra állni.

A MAGÁNKÖNYVTÁRAK

Nem számítva az európai uralkodók, választófjedelmek nagy könyvtárait, a magyarországi főnemesség olvasmányműveltsége, könyvkultúrája nem marad el a kortárs európai nemességétől.

A hazai főúri udvarok gyűjteményei jellegében, az eruditio tartalmi oldaláról nézve természetesen mutatkoznak különbségek, s ha egy nyugat-európai nemes speciális érdeklődését szakkönyvtár létesítésével kívánta kielégíteni (legyen az politikaelmélet vagy éppen az Újvilág leírása), nem okozott számára nehézséget a könyvek megtalálása. A magyarországi könyves kultúrának nem volt infrastruktúrája, s a könyvtárak alapítói, tulajdonosai a korai újkorban középkori könyvszerzési módszerekre kényszerültek. A magyarországi főnemes (de általában a társadalom bármely rétegére is igaz ez) olvasottsága azonban szélesebb körű, több szakterületet érintő volt, mint európai osztályos társaié. Adódott ez abból, hogy a könyvkiadó és az olvasó közé egy, a saját ízlését is érvényesíteni tudó személy kellett hogy belépjen (utazó diák, diplomata, posztókereskedő, tisztartó stb.), és abból is, hogy a magyarországi főúri udvaroknak sokáig megmaradtak olyan iskola-, egyház- és általában művelődésszervező funkciói, amelyek a tartalmilag heterogénebb összetételű gyűjtemények létét kívánták meg.

A főúri gyűjtemények sorában kiemelkedő a németújvári Batthyány-könyvtár, Zrínyi Miklós csáktornyai, Thurzó György bicsei gyűjteménye. A 17. század közepének egyik legnagyobb könyvtára a sárospataki Rákóczi-könyvtár volt, az 1671-ben kivégzett országbíró Nádasdy Ferenc potten-

Károlyi György könyvtára
budapesti palotájában
(1912)

EX LIBRIS, POSZESSZORBEJEGYZÉS, MARGINÁLIA

A könyv tulajdonosa tulajdonjegyét kéziratos (poszesszorbejegyzés) vagy nyomtatott formában (ex libris) jelezte a könyvben. A super ex libris a könyv kötésén kívül található. Ezen tulajdonjegyek segítségével rekonstruálhatunk kisebb-nagyobb régi könyvtárakat, sokszor információkat nyerünk a vásárlás körülményeire, helyére vonatkozóan is. Az olvasóknak a margóra írt megjegyzései (marginália) az olvasási szokások kutatásának forrása. Lehetnek ezek egyszerű figyelemfelkeltő jelek, szöveges megjegyzések vagy éppen az olvasottakkal való vitába szállás is.

dorffi könyvtára azonban sejtetően nagyobb, tartalmában korszerűbb volt. Esterházy Pál több könyvtárral is bírt (Kismartonban, illetve Fraknón). II. Rákóczi Ferenc könyvtára nem tekinthető 17. századnak, ezért csak megemlítjük, hogy míg a vöröskői kis könyvtár hagyományosan a magyar politizáló nemes jogi és történeti olvasmányait jelzi, addig a halála után Rodostón összeírt könyvtár a *Confessiones (Vallomások)* írójának modern gyűjteménye.

A bécsi császári udvar környezetében élő magyarországi főnemeselek tehát könyvgyűjtési szokásaikban is sokat változtak a 17. század második felére csakúgy, mint ahogy körükben is lezajlott az a váltás, ami a teoretikus képzés helyett a várható politikai, világi szerepre való felkészülésben állt.

Míg Széchényi Zsigmond *Kavaliers-touron* vett részt 1699–1702-ben, addig kortársa, az erdélyi Teleki Pál a *peregrinatio academica* hagyományos útját járta. Ez a különbség a magyarországi és erdélyi főnemesség művelődési szokásaiban pontosan jelzi azt a különbséget is, ami könyvgyűjtési attitűdjében mutatkozik meg. A legjelentősebb könyvtárak a század végén Erdélyben a Telekiek geryeszegi és I. Apafi Mihály gyűjteményei (a fogarasi és a radnóti) voltak.

A TUDÓS KÖNYVTÁRAK TÍPUSAI

A tudós könyvtárak típusa jellemző módon nem tudott a Kárpát-medencében meghonosodni. A 16. századból jól ismerjük a morvaországi származású Hans Dernschwam besztercebányai könyvtárát, a Bécsben élő humanista Zsámboky Jánosét, az európai rangú tudós Dudith András és az Erdélyben történetíróként élt Giovanni Michaelé Bruto gyűjteményeit, de ezek vagy nem voltak Magyarországon, vagy a tulajdonos nem volt magyar.

A magyarországi eruditív jellegű műveltség alakulásának históriájára nézve jelzésértékűnek tartjuk azt a tényt, hogy az európai értelemben vett „tudós gyűjtemények” (*Gelehrtsammlungen*) története a 16–17. század fordulóján lezá-

rul, s majd csak a 18. század közepén indul újra, immár társulati formában.

A KÁRPÁT-MEDENCE POLGÁRSÁGÁNAK OLVASMÁNYAI

A dokumentumok számát tekintve a legkedvezőbb helyzetben a polgári könyvtárak megismerésében vagyunk (604 könyvjegyzék). Az ország valamennyi földrajzi egysége (a török hódoltság természetesen kivétel) képviselteti magát: az erdélyi szász lutheránus városok (Brassó, Nagyszében, Beszterce, Kolozsvár); a felvidéki, vallásilag és etnikailag vegyes lakosságú Kassa, a német lutheránus Lócse, Besztercebánya, Selmecbánya; továbbá az osztrák-német Sopron és Ruszt gazdag forrásanyagot kínálnak. Fontos kiemelni, hogy a 18. század végéig nem német polgári könyvhagyatékot alig ismerünk, és ezek túlnyomó többségükben lutheránusok.

Több résztanulmány jelezte már azt az igényt, hogy az európai szellemi áramlatok Kárpát-medencebeli recepciója történetének vizsgálatakor, különösen, ha ezt a vizsgálatot összekötjük egy városi közösség olvasmányízlésének jellemzésével, fontos az akadémikákra és a többi polgárra vonatkozó források külön kezelése. Ha egyrészt a lelkészek, másrészt a tanárok, az egyetemet járt tanácsi tisztviselők, a jogászok, az orvosok, a patikusok könyvjegyzégeit kiemeljük, akkor városonként a kép nem lesz túl differenciált, jöllehet maradnak különbözőségek is. A maradék, nem egyetemet végzettek tulajdonában volt könyvekről készült könyvjegyzékek felekezetiileg biztonságosan egyfajta, ha nem is ortodox, de lutheránus egysíkúságot jeleznek. Kis eltérések mutatkoznak a népszerűbb beszédgyűjtemények szerzői közt városonként aszerint, hogy tanáraik, lelkészeik, az evangélikus teológián belül melyik áramlat képviselőihez vonzódtak inkább.

A 16–17. századból két magyarországi könyvkereskedői katalógust ismerünk. Ezek a tulajdonképpen hagyatéki leltárak pontos keresztmetszetét adják a korabeli átlagpolgár olvasmányanyagának (Dionysius Kramer, 1579, Körmöcbánya-Boroszló, 211 tétel; Hans Gallen, 1583, Kassa, 604 tétel). Az itt kapott kép konkretizálódik a polgárhagyatékok könyves tételeiben: az 5–30 kötetes gyűjtemények magja természetesen a napi vallásgyakorlattal kapcsolatos – illetve a helyi iskolai tankönyvek. Eszerint lehet tipikus egy-egy város olvasmányanyaga. A 17. század végére megjelennek a szakkönyvek egy-egy mesterember polcán (például bányászat) s ugyanígy a szórakoztató olvasmányok is.

MONOK ISTVÁN

A címdoldalon

(393. oldalon):

Ex libris Tompa Mihály
(Szoboszlai Mata János
fametszete, 1935)

Tartalom

A MAGYAR NYELV ALAPJAI 7

- A nyelviség 8
- Jelek és jelrendszerek 11
- Nyelv és gondolkodás 17
- A nyelv eredete 20
- A nyelvek típusai között a magyar nyelv 23
- A nyelvek területi kapcsolatai 27
- A nyelvrokonság 30
- A világ nyelvei 34
- Nyelvünk rokonítási kísérletei 47
- Az uráli nyelvcsalád 49
- A finnugor együttélés 54
- Az ugor nyelvek 62

A MAGYAR NYELV TÖRTÉNETE 65

- A nyelvtörténeti kutatás 66
- Nyelvünk őskora 73
- Ómagyar kor 79
- Középmagyar kor 86
- Felvilágosodás, reformkor, nyelvújítás 92
- A szabadságharctól az első világháborúig 99
- A legújabb kori magyar nyelv 104

A MAI MAGYAR NYELV RENDSZERE 107

- A beszédhangok 108
- Szójelentés 112
- A szófajok 116
- Szóalaktan 119
- A szóképzés 123
- Ragok és jelek 129
- Szóösszetételek 133
- Szószerkesztés 136
- Állandósult szókapcsolatok 141
- A mondat 147
- A mondat fajtái 149
- A mondategység 152
- A mondategész 158
- A szöveg 161
- Hangsúly és hanglejtés 164

A NYELVHASZNÁLAT KÉRDÉSEI 167

- A stilisztika története 168
 - Az élő stílus 172
 - Az irodalmi nyelv 178
 - Retorika 183
 - Nyelvművelés 189
 - Nyelvi politika 194
- A magyar nyelv oktatása külföldön 202
 - Írás, helyesírás 206
 - Személynevek 213
 - Helynevek 220
 - Társadalom és nyelv 229
 - Nyelvjárásaink 235
 - A regionális köznyelv 240
 - A gyermeknyelv 244
 - A nyelvi humor 249
- A magyar nyelvtudomány története 254

A NYELVI MŰALKOTÁS 263

- A nyelvtől az irodalomig 264
 - Nyelv és vers 270
- Szépirodalmi közlésformák, műfajok 278

IRODALMUNK KEZDETEI 285

- Az ősi magyar hitvilág és az ősköltészet 286
 - A középkori irodalom jellege 289
 - Latin nyelvű világi irodalom 292
 - Latin nyelvű egyházi irodalom 295
- A középkori magyar nyelvű irodalom 298
 - Humanizmus és reneszánsz 302
 - Középkori és reneszánsz drámák 306
 - Janus Pannonius 311

HÁROM ÉVSZÁZAD IRODALMA 315

- A reformáció Magyarországon 316
 - A bibliafordítások száz éve 319
 - Balassi Bálint 323
 - Rimay János és a manierizmus 326
 - A protestáns tudományosság 329
 - A barokk kezdetei 333
 - Pázmány Péter 337
 - Hitviták 340
 - Zrínyi Miklós 343
- Gyöngyösi és a barokk udvari költészet 347

Rákóczi és Mikes	351
Emlékirók	355
A rokokó	358
Tudományos irodalom	361
Nőírók a 17-18. században	364
Elbeszélő próza	367
Iskoladrámák	371
A régi magyar képvers	376
A népszerű költészet	381
Nyomdászat és könyvkiadás	384
Könyvtárak és könyvolvasás	388

FELVILÁGOSODÁS, ROMANTIKA, REALIZMUS 393

Irodalom és nyelv	394
A népköltészet felfedezése	397
A népköltészet műfajai	400
A népiesség a 19. században	403
Csokonai Vitéz Mihály	406
Berzsenyi Dániel	409
Költészet a 19. században	412
Dráma és színház a 19. században	415
Katona József	418
Kölcsey Ferenc	422
Vörösmarty Mihály	425
Petőfi Sándor	428
Arany János	431
Olvasóközönség és regényirodalom a 19. században	434
Jókai Mór	437
Kemény Zsigmond	440
Madách Imre	443
Könyvek a ponyván	447

SZÁZADVÉG ÉS MEGÚJULÁS 451

Századforduló a költészetben	452
A próza megújulása és Mikszáth	455
A dráma és a színházi élet	459
Új törekvések a költészetben	462
Folklor és folklorizmus	465
Prózatörténeti fordulatok	468
Krúdy Gula	472
Móricz Zsigmond	475
Ady Endre	478
Babits Mihály	481
Kosztolányi Dezső	484

- Az avantgárd 487
- Kassák Lajos és Füst Milán 490
- Karinthy Frigyes 493
- Könyvnyomdák és könyvkiadók 496

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT 499

- Költészet 1920 után 500
 - József Attila 503
 - Szabó Lőrinc 506
 - Illyés Gyula 508
- Változatok az epikára 511
 - Márai Sándor 514
 - Németh László 517
- Próza az 1930-as években 520
- A dráma a század első felében 523
- A Nyugat harmadik nemzedéke 526
 - Radnóti Miklós 529
- Kisebbségi magyar irodalmak 532

IRODALMUNK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN 537

- Írói csoportok, mozgalmak, törekvések 538
- Kisebbségi magyar irodalmak 541
- Nyugati magyar irodalmak 547
- Lírai kezdemények 1945 után 550
 - Weöres Sándor 553
 - Pilinszky János 556
 - Az Újhold költői 560
- A fényes szelek költői és Juhász Ferenc 563
 - Nagy László 566
- Költők a poétikai forradalmak után 569
 - A Hetek és a Kilencek 572
 - Három portré 575
 - Az epika modernizálódása 578
 - Ottlik Géza és Mándy Iván 581
 - Mészöly Miklós 584
 - A modern dráma 588
 - A groteszk 591
- Fantasztikus irodalmunk múltja és jelene 594
 - A szórakoztató irodalom mesterei 601
- AZ EZREDVÉG IRODALMA 603**
 - Irodalmi központok, társaságok 604
 - Képvers, hangvers, akcióköltészet 608
 - A számítógépes költészet 613

- A posztmodern próza 617
A magyar líra jelene 620
A magyar próza jelene 623
A magyar dráma jelene 626
Határon túli magyar irodalmak az ezredvégen 629
Könyvek a hálón 634

NYELV, IRODALOM, KOMMUNIKÁCIÓ 639

- Sajtó és nyilvánosság 640
A műfordítás 646
Könyvnyomdák és könyvkiadók 650
Könyvtárak 654
Irodalmi emlékhelyek, múzeumok 658
A kritikai kiadás 661
Irodalomtudomány, -történet-írás 664
A hungarológia fogalma és fórumai 672

NÉVMUTATÓ 677

C 45 150